

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Дубинська О. С.

Раскрыта сущность основных средств с точки зрения бухгалтерского и налогового учета, что дает возможность получить более полное понимание этого понятия. Было проанализировано учетно-аналитическое обеспечение системы управления основным капиталом. Определены функции управления основными средствами, которые предполагают выполнение управленцами определенных руководящих действий, а именно: планирование, организацию деятельности, мотивацию и контроль. Обосновано обеспечение эффективного управления основными средствами на предприятии. Сделаны выводы, что улучшение эффективности использования основных средств можно достичь за счет их экстенсивного использования, прежде всего за счет роста коэффициента сменности работы оборудования.

Розкрита сутність основних засобів з точки зору бухгалтерського і податкового обліку, що дає змогу отримати більш повне розуміння цього поняття. Було проаналізовано обліково-аналітичне забезпечення системи управління основним капіталом. Визначені функції управління основними засобами, що передбачають виконання управлінцями певних керівних дій, а саме: планування, організацію діяльності, мотивування та контролювання. Обґрунтовано забезпечення ефективного управління основними засобами на підприємстві. Доведено, що покращання ефективності використання основних засобів можна досягти за рахунок їх екстенсивного використання, насамперед за рахунок зростання коефіцієнта змінності роботи встаткування.

The essence of the fixed assets from the point of view of accounting and tax accounting, which enables to obtain a more complete understanding of this concept. Analyzed accounting and analytical provision of a control system the main capital. Defined the functions of asset management, which require managers of certain management actions, namely: planning, organization, motivation and control. Justified ensuring effective management of fixed assets in the enterprise. It is proved that the improved efficiency of use of the asset can be achieved due to their extensive use, primarily due to the increase of the coefficient shift operation of the equipment.

Дубинская Е. С.

канд. экон. наук, доц. каф. УиА ДГМА
des_lena@mail.ru

ДГМА – Донбасская государственная машиностроительная академия, г. Краматорск.

УДК 657.421

Дубинська О. С.

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Економічний розвиток промисловості взагалі, і кожного підприємства, зокрема, у значній мірі залежить від матеріально-технічної бази та стану основних засобів. Підприємницька діяльність, яка здійснюється протягом тривалого часу, потребує певного узагальнення, систематизації та аналізу її різних напрямків, етапів, а також складових, що впливають на ефективність господарювання.

Однією з важливих складових ефективності виробничої діяльності є ступінь досконалості використання основних засобів. Тому ефективно управління основними засобами є сьогодні важливою проблемою практично для всіх підприємств України.

Актуальності набуває ще й необхідність дослідження сучасного стану та динаміки основних засобів і розробки ефективних стратегій управління основним капіталом підприємства з метою підвищення конкурентоспроможності продукції.

Дослідженням проблем ефективного управління основними засобами підприємства присвячені наукові праці О. І. Амоші [4], О. В. Лебідь [5], С. В. Богачової [6], Б. В. Наконечного [7], Т. М. Чернякова [8], О. І. Фурсова [11] та ін.

Недостатнє розкриття досліджуваних питань в економічній літературі, а також незавершеність наукових розробок в окресленій проблематиці та її важливе практичне значення для підвищення ефективності господарювання зумовлює актуальність теми дослідження.

Метою роботи є дослідження обліково-аналітичного забезпечення системи управління основним капіталом, дослідження динаміки вартості основних засобів і розробка стратегій управління основними засобами підприємства.

Для досягнення цієї мети були сформульовані наступні завдання:

1. проаналізувати обліково-аналітичне забезпечення системи управління основним капіталом;
2. визначити функції управління основними засобами;
3. обґрунтувати забезпечення ефективного управління основними засобами на підприємстві;
4. розробити методичні рекомендації щодо підвищення ефективності використання основних засобів.

Об'єктом дослідження є процес управління основними засобами на підприємстві.

Предмет дослідження – теоретичні основи й функції управління основним капіталом підприємства.

Категорія капіталу в економічній науці є фундаментальною, яка визначає багато умов ефективного функціонування підприємства. Як об'єкту управління, основному капіталу властиві такі сутнісні характеристики:

- фактори виробництва, ліквідності та ризику;
- приналежність до інвестиційного ресурсу;
- накопичена цінність, джерело доходу, тимчасова перевага й ін.

Будучи частиною капіталу, залученого підприємством, як поза обігові активи, основний капітал має такі особливості:

- прийнятний ризик у процесі операційної діяльності;
- здатність генерувати стабільний прибуток відповідно до кон'юнктури ринку;
- припустимий рівень захисту від інфляції;

- великі резерви розширення операційної діяльності в період підйому кон'юнктури товарного ринку;
- прийнятний рівень втрат запасів товарно-матеріальних цінностей у процесі зберігання. Особливостями формування основного капіталу з позицій тимчасової переваги є:
  - взаємозв'язок альтернатив вибору варіантів капіталу з можливостями споживання в майбутньому;
  - кількісна оцінка споживчих благ майбутнього та поточного періодів у вигляді норми тимчасової переваги;
  - індивідуальний характер норми тимчасової переваги;
  - зв'язок тривалості життєвого циклу основного капіталу з нормою тимчасової переваги;
  - зростання граничної норми тимчасової переваги зі збільшенням періоду використання основного капіталу;
  - критерій оптимальності: граничний дохід капіталу не менше граничної норми тимчасової переваги [7].

Управління основними засобами підприємств здійснюється на основі законодавчих актів, зокрема:

1. Національний положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 і зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 28 лютого 2013 р. за № 336/22868 [1].
2. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 27 квіт. 2000 р. № 92 і зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 18 трав. 2000 р. за № 288/4509 [2];
3. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін», затвердженим наказом Міністерства фінансів України № 303 від 18.06.2001 і зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 23 червня 2001 р. за N 539/5730;
4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» [3].

Зміни, що відбулися із прийняттям Податкового Кодексу також стосуються визначення основних засобів. У першу чергу, відбулася зміна термінології замість терміну, що був записаний у раніше чинному Законі України «Про оподаткування прибутку підприємств» основні фонди Податковий Кодекс оперує тепер поняттям основні засоби. Суть самого поняття особливо не змінилася, зміни торкнулися вартісного відношення, яке збільшилося з 1000 до 2500 грн. [8].

Узгодження бухгалтерського та податкового обліку є важливим завданням на шляху гармонізації та стандартизації обліку й підвищення ефективності діяльності підприємств.

Одним з головних елементів системи управління використанням та оновленням основних засобів є функції управління основними засобами.

Функції управління основними засобами передбачають виконання управлінцями певних керівних дій, а саме: планування, організацію діяльності, мотивування та контролювання (рис. 1).

У той же час було виявлено, що названі функції управління на промислових підприємствах практично не виконуються, присутні тільки поодинокі функції управління основними засобами.

Функція планування основних засобів реалізується у вигляді складання загальних планів технічного розвитку, планів проведення ремонтів об'єктів основних засобів, а також підготовки локальних інвестиційних проектів. Водночас на підприємствах практично не формуються плани впровадження нового інноваційного обладнання та нових технологій.

Функція організації здійснюється у вигляді проектування робіт та складання графіків завантаження обладнання.

Функція мотивації співробітників повинна реалізовуватися у зв'язку з ефективним використанням та оновленням основних засобів.

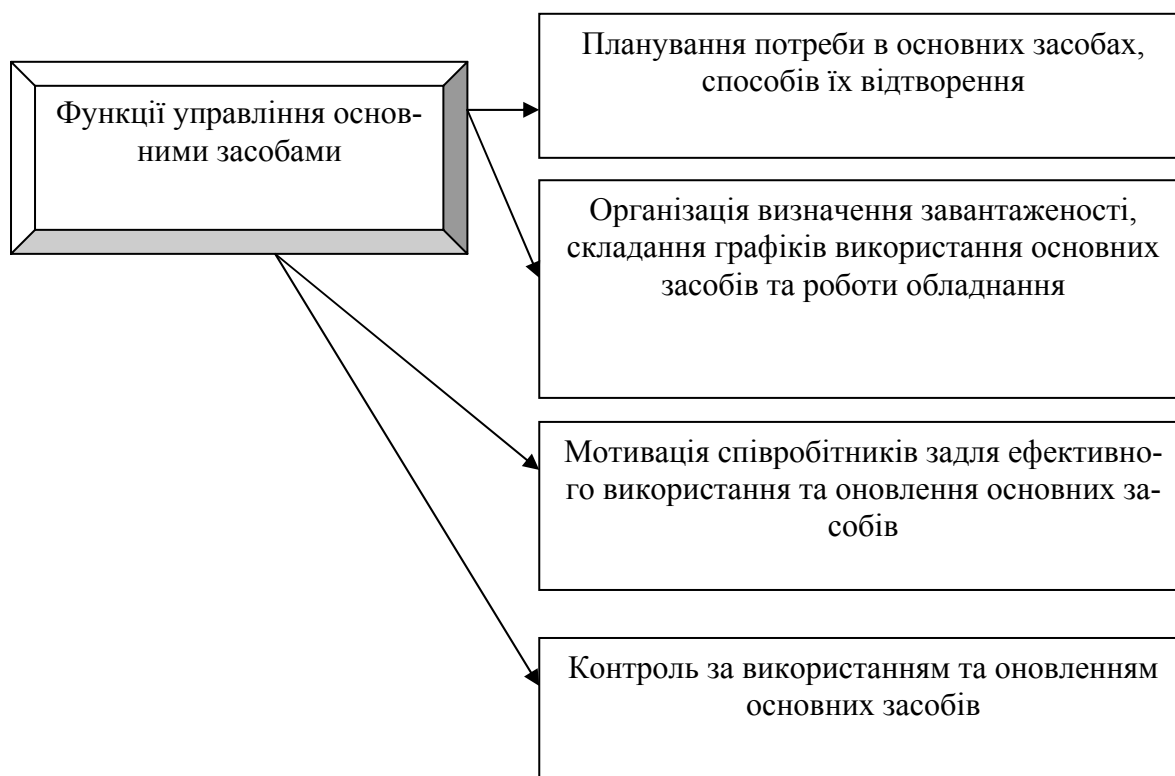

Рис. 1. Функції управління основними засобами

Функція контролю за основними засобами реалізується у вигляді податкового та бухгалтерського обліку процесів надходження, функціонування та вибуття основних засобів.

Важливо зазначити, що стратегія управління основними засобами повинна бути пов'язана із загальною стратегією розвитку підприємства. Головною метою стратегічного управління основними засобами є забезпечення складу основних засобів за якісними та вартісними характеристиками з урахуванням оптимізації витрат, яке впливає на максимальне досягнення поставлених цілей.

На успішне управління основними засобами впливають багато чинників, як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, але головними, на нашу думку, є особливості умов виробництва, специфіка господарської діяльності та кінцевий результат, що безпосередньо впливають на ефективність управління основними засобами в цілому.

Також успішність управління основними засобами підприємства можна розглядати з позиції ефективності їхнього використання в господарському обороті. Через те що основні засоби використовуються тривалий час, вони поступово втрачають свою вартість за рахунок фізичного зносу, а перенесення вартості основних засобів на продукцію, що виготовляється, виконувани роботи, надавані послуги відбувається за рахунок нарахування амортизації. Тобто, управління основними засобами переважно зводиться до того, щоб забезпечити своєчасне підвищення ефективності їхнього використання [9].

Проведений аналіз засвідчив, що на більшості підприємств України існують лише окремі елементи управління у вигляді аналізу рівня використання основних засобів. Але на таких промислових підприємствах управління основними засобами базуються здебільшого на застарілих підходах та методах і вони абсолютно не адаптовані до сучасних умов господарювання.

Тому, вважаємо, що необхідна розробка нового механізму ефективного управління основними засобами підприємств в сучасних умовах господарювання, заснованого на наукових підходах до процесів управління. Важливо, щоб сучасна система стратегічного управління основними засобами промислового підприємства, постійно діяла й мала додаткові можливості.

Особливу роль у ефективній системі управління основними засобами необхідно відвести бухгалтерській службі підприємства. Адже, саме від якості роботи цієї служби багато в чому залежить і якість усієї системи. Основоположними завданнями бухгалтерської служби в системі управління основними засобами є наступні:

- правильна класифікація об'єктів основних засобів, що купуються (будуються), при введенні їх в експлуатацію, залучення для цих цілей компетентних фахівців технічних служб;
- організація оптимальної облікової політики відносно основних засобів (установлення оптимальної вартісної межі між основними засобами і малоцінними необоротними матеріальними активами, введення необхідних субрахунків з метою адаптації бухгалтерського і податкового обліку, введення позабалансових рахунків для обліку джерел фінансування придбання (будівництва) нових об'єктів основних засобів і т. д.);
- здійснення найбільш вигідної для підприємства амортизаційної політики;
- визначення (спільно з економічними службами) терміну корисного використання об'єктів;
- постійне приведення облікової вартості основних засобів у відповідність із ринковою, шляхом проведення переоцінок у встановленому порядку;
- ведення роздільного бухгалтерського і податкового обліку основних засобів, відмова від пріоритету податкового обліку відносно бухгалтерського для спрощення облікових робіт [9].

На підставі проведеного аналізу основних засобів підприємств України, необхідно зазначити, що процес управління досить складний, та на сьогоднішній день ще має суттєві недоліки, які гальмують розвиток та інтеграцію до світових стандартів.

У 2013 р. у Донецькій області було зосереджено 15,1 % основних фондів України. Вартість основних фондів підприємств, установ і організацій області на 1 січ. 2014 р. становила 255 621,9 млн. грн. [10].

Найбільший обсяг основних фондів зосереджено в промисловості – 94 832,8 млн. грн. (41,6 % загальної вартості). При цьому 20,8 % загальної вартості основних фондів області, або 47 035,8 млн. грн., припадає на переробну промисловість, 10,8 %, або 24 275,2 млн. грн., – на добувну, 10 %, або 22 521,8 млн. грн., – на підприємства з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води. Найбільшу питому вагу займають основні фонди вугільної промисловості – 22,8 % загальної вартості основних фондів промислових підприємств, п'ята частина (20,1 %) припадає на металургійний комплекс, 15,9 % – на електроенергетику та 7,8 % – на машинобудування.

Серед інших видів економічної діяльності найбільший обсяг основних фондів зосереджено на підприємствах, які здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям – 51 648,9 млн. грн. (22,9 %), діяльність транспорту та зв'язку – 47 248,7 млн. грн. (21 %) [10].

Як і в минулі роки, найбільш значні обсяги основних фондів зосереджені в обласному центрі (33,8 % загального обсягу), Маріуполі (12,6 %), Горлівці (5,3 %), Макіївці (4,6 %), Слов'янську (4,5 %), Дебальцевому (3,5 %), Харцизьку (3,1 %), Красноармійську (3 %), Єнакієвому (2,9 %), Авдіївці (2,5 %), Старобешівському районі (2,4 %), Ясинуватій (2,3 %) та Краматорську (2,1 %). На ці міста припадає 82,6 % усіх основних фондів області та 81,9 % вартості основних фондів промисловості [10].

Збільшенню фізичного обсягу основних фондів у 2013 р. порівняно з 2012 р. сприяло тому, що ступінь їх оновлення значно випереджав ступінь їх ліквідації. Коефіцієнт оновлення в цілому по області у 2013 р. становив 6,4 %. За видами економічної діяльності коефіцієнти оновлення коливаються в межах від 1,4 % (освіта) до 27,6 % (будівництво). Високий рівень оновлення основних фондів спостерігався також по підприємствах, які здійснювали торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку (17 %), фінансову діяльність (14 %), тоді як промислові підприємства оновились лише на 8,1 % [10].

Слід зазначити, що у 2013 р., як і у 2012 р., біля двох третин (60,9 %) усіх інвестицій в основний капітал використано на будівельно-монтажні роботи. Частка витрат на придбання машин, обладнання та встаткування становила 38,4 % проти 35 % у 2012 р [10].

Управлінські завдання щодо ефективного управління основними засобами, можливо, вирішити завдяки системному розгляду витрат із застосуванням різнопланових інструментів: аналітичних, облікових та планових.

Поряд з технічними й організаційними факторами важливу роль у підвищенні ефективності управління основними засобами повинні відігравати фактори матеріального стимулювання працівників підприємств. Йдеться про те, що менеджмент підприємств має розробляти і постійно удосконалювати механізми матеріального стимулювання робітників, інженерів та інших працівників, діяльність яких сприяє виявленню та організації використання резервів підвищення ефективності основних засобів.

Ефективне використання основних фондів та виробничих потужностей має велике значення як для підприємства, так і для економіки країни загалом. Повне використання основних фондів на підприємстві веде до зменшення потреби у введенні в експлуатацію нових виробничих потужностей, до збільшення випуску обсягів продукції та підвищення рівня її якості (а отже, і прибутку), прискорює їх оборотність, що значною мірою сприяє вирішенню проблеми скорочення розриву в термінах фізичного і морального зносу, прискорює темпи оновлення основних фондів, дає можливість використовувати сучасні методи залучення інвестицій у виробничі процеси, зокрема лізинг [11].

Щодо стратегії управління основними фондами можна сказати таке. Стратегія управління основними фондами повинна бути пов'язана із загальною стратегією розвитку підприємства та макроекономічних змін ринку. Стратегія управління технічним обслуговуванням і ремонтом має бути орієнтована на оптимізацію виробничих ресурсів, забезпечуючи їх раціональне використання відповідно до довгострокової стратегії управління основними фондами підприємства. Стратегія управління експлуатаційною готовністю встаткування повинна бути орієнтована на максимізацію безперервної роботи діючих потужностей для забезпечення виконання встановленої програми випуску продукції.

В управлінні основним капіталом передовими практиками є: запобіжне технічне обслуговування; оптимізація матеріально-технічного постачання; комп'ютерне управління; фінансова оптимізація та ін.

ВИСНОВКИ

Таким чином, з метою підвищення рівня стратегічного управління основними засобами промислових підприємств, особливо в сучасних умовах господарювання, необхідне впровадження нових механізмів управління, заснованих на ефективних сучасних підходах.

Покращання ефективності використання основних засобів можна досягти за рахунок покращення їх екстенсивного використання, насамперед за рахунок зростання коефіцієнта змінності роботи встаткування.

Ступінь використання основних фондів можна підвищити шляхом матеріального стимулювання як інженерно-технічного персоналу, так і робітників, що займаються експлуатацією пасивних, а особливо, активних основних фондів.

На підприємствах України система управління основними засобами практично відсутня. На деяких підприємствах існують лише окремі її елементи у вигляді аналізу рівня використання основних виробничих засобів, складання досить загальних планів технічного розвитку, а також підготовки локальних інвестиційних проектів. Тому ефективне управління основними засобами є сьогодні важливою проблемою практично для всіх підприємств України.

Основні висновки і результати роботи зводяться до наступного:

- розкрита сутність основних засобів з точки зору бухгалтерського і податкового обліку, що дає змогу отримати більш повне розуміння цього поняття;
- запропоновані методи з управління основними засобами;
- надані методичні рекомендації з підвищення ефективності використання основних засобів підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Національний положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» затверджений наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 і зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 28 лютого 2013 р. за № 336/22868.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджений наказом Міністерства фінансів України від 27 квіт. 2000 р. № 92 і зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 18 трав. 2000 р. за № 288/4509.
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/document/92427/МСБО_16.pdf.
4. Амоша О. І. Концептуальні орієнтири промислової політики України (на середньострокову перспективу) / О. І. Амоша, В. П. Вишневецький, Л. С. Збаразька // Економіка промисловості. – 2008. – № 43. – С. 4–14.
5. Лебідь О. В. Методика оцінки ефективності управління капіталом підприємства / О. В. Лебідь // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Випуск 233: В 5 т. – Т. 1. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. – С. 260–274.
6. Управління капіталом підприємств / під заг. ред. д. е. н., проф. С. В. Богачова. — Макіївка : ДонДАБА, 2006. – 130 с.
7. Наконечний Б. В. Підвищення ефективності управління основними виробничими засобами на підприємстві / Б. В. Наконечний // Вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – 2010. – № 3. – С. 71–76.
8. Чернякова Т. М. Зміни у податковому обліку податку на прибуток, пов'язані з прийняттям податкового кодексу України / Т. М. Чернякова, Н. С. Коваленко // Вісник Східноукраїнського Національного Університету імені Володимира Даля. – 2011. – № 7 (161). – С. 277–286.
9. Бышев Р. А. Механизмы управления основным капиталом предприятия / Р. А. Бышев // Модели управления в рыночной экономике : сб. науч. ст. под ред. Ю. Г. Лысенко. – Донецк : ДонНУ, 2008. – С. 171–177.
10. Основні засоби Донецької області у 2010-2013 рр. : стат. зб. – Донецьк : Голов. Упр. Стат. У Донецькій області, 2014. – С. 193.
11. Фурсов О. І. Формування організаційно-економічного механізму управління основними засобами в умовах реструктуризації підприємств / О. І. Фурсов // Економіка. – 2009. – С. 16–20.